

СОХРАНИТЬ ПАМЯТЬ

Украина – очень большая страна. Возможно, это не так заметно, учитывая огромные скорости и методы современных коммуникаций, в том числе – почти молниеносное получение новостных сообщений из любой точки мира. Но это так. По площади Украина в два раза больше Германии, намного превышает площадь Польши и Румынии вместе взятых, не говоря уже о соседних Чехии, Словакии, Венгрии и Молдове, суммарная площадь которых не дотягивает Украине и до «пояса».

Чудесные бескрайние поля и леса, богатые недра... И в то же время в такой прекрасной стране, по её огромной территории, находящейся в географическом центре Европы, разбросаны могилы полутора миллиона убитых нацистами украинских евреев.

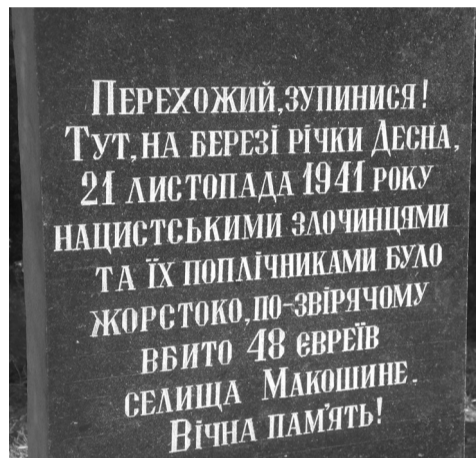
О том, что большинство этих еврейских захоронений на протяжении 50 лет – от событий Холокоста до развала СССР – не были обозначены как могилы именно евреев, известно всем. Однако и во времена независимости дело приведения в порядок этих мест еврейской национальной трагедии и достойное увековечивание памяти погибших остаётся в абсолютном большинстве случаев уделом еврейских общин и организаций.

У нас на Черниговщине одно из многих таких трагических мест находится за железнодорожным мостом через р. Десна недалеко от города Мена, в районе села Макошино. Я впервые узнал о месте, где были убиты евреи Макошино, лет двадцать назад от члена Черниговской еврейской общины, который сам пережил период оккупации на территории нашей области, Якова Борисовича Сокольского. В конце 1990-х годов Яков Борисович занялся изучением документов, хранящихся в государственном архиве Черниговской области, которые касались периода Холокоста. Результатом этой его добровольной и бескорыстной работы стала «Книга памяти евреев Черниговщины, погибших в годы Второй мировой войны», которую наша еврейская община издала в

вообще. А по еврейским законам погребения, если хоть часть останков находится за пределами захоронения, то обносить оградой это место (а в нашем случае – ставить памятник) нельзя. Должен признаться, что кроме Якова Борисовича ещё один человек много раз говорил мне о необходимости упорядочения Макошинского захоронения. Это известный в Чернигове общественный деятель, краевед, создавший в 2012 году поисковый клуб «Память Победы», Почётный гражданин Чернигова Герард Алексеевич Кузнецов. Я просил года три назад у Герарда Алексеевича как специалиста-поисковика помощи в определении точного местонахождения захоронения. Тогда же я пообещал оплатить и затраты на специальную экспедицию поисковиков из клуба «Память Победы». Но дождливой осенью выехать поисковикам в поле оказалось технически сложно, весной тоже что-то у них не складывалось. В общем, дело зашло в тупик.

Но вот осенью прошлого года мне позвонила председатель Совета ветеранов посёлка Макошино Лидия Юрьевна Обловатная. Просьба касалась помощи в определении точного места расположения захоронения евреев, уничтоженных нацистами у Макошинского железнодорожного моста, и увековечивания их памяти. Конечно, я обрадовался такому необычному звонку, но, естественно, задал уточняющие вопросы. И тогда Лидия Юрьевна отослала меня за точной информацией к учительнице истории местной средней школы Людмиле Васильеве Леонтиевой. Об этой истории я уже писал в нашей газете в марте нынешнего года. Добавлю только, что тогда вместе с фотографией и информацией о довоенной Макошинской еврейской общине я получил от Л.В. Леонтиевой и полный список жертв Макошинской трагедии. Следует отметить, что «список Леонтиевой» практически полностью совпадал со «списком Сокольского». Значит, работа была проведена серьёзная.

киной и Яковом Борисовичем Сокольским при участии Лидии Юрьевны Обловатной и и.о. старосты Макошинского старостенского округа Романа Коваленко прибыли на это место. Оказалось, что весь берег (место расстрела) ещё с 1970-х годов плотно заложено огромными валунами – это было сдела-

но для укрепления насыпи железнодорожного полотна. Понятно, что в таких условиях специальные (в данном случае – довольно примитивные) технические средства поисковиков не работают, а вскрыть укрепленный таким образом берег около ж/д моста (а это ещё и охранный зона) никто и не даст, да и технически это невозможно. Решили ещё раз связаться с руководителем поискового

объединённая делегация представителей из Макошино, Чернигова и Мены съехала к Макошинскому железнодорожному мосту. Нам предстояло перейти по шпалам на противоположную сторону реки, где уже всё было готово к открытию стелы. Погода выдалась тёплая, солнечная. В воздухе кружился дрон телевизионного канала «ИНТЕР». Корреспонденты «ИНТЕРА» и Менской газеты «Наше слово» готовились записать и запечатлеть долгожданное событие. В торжественном митинге памяти, посвящённом открытию стелы в память о 48 макошинских евреях, уничтоженных нацистами, приняли участие первый заместитель

2003 году. В этой книге есть и информация о трагедии теперь уже не существующей Макошинской еврейской общины. Автор-составитель опирался в своей работе на данные документов Чрезвычайной государственной комиссии по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков и их сообщников (ЧГК). Записи краткие: «Бас Михаил Зусевич – 17 лет, проживал в Макошино. Погиб 21 ноября 1941 г. возле Макошинского железнодорожного моста». Вот это «возле Макошинского железнодорожного моста» и стало камнем преткновения: знаем приблизительно, где происходили события, но не знаем, где находится могила убитых евреев и есть ли она

Полгода я пытался организовать экспедицию для точного установления места захоронения. Однако снова не успевали поисковики, которые, по моим данным, уже пытались обследовать прибрежную территорию за Макошинским железнодорожным мостом.

А нынешним летом ко мне с просьбой об увековечивании памяти евреев посёлка Макошино обратилась уже и руководитель ветеранской организации Менского района Раиса Михайловна Москальская. Вот тогда-то мы в Чернигове и решили организовать собственную, так сказать, «общинную» экспедицию. В начале августа мы вместе с директором БЕФ «Хасде Эстер» Ириной Лип-

клуба «Память Победы» Алексеем Назмудиновым. В телефонном режиме мы сверили приблизительные координаты, и наша черниговская «тройка» тут же на месте приняла решение: поставить на возвышенности старой насыпи железнодорожного пути не надгробный памятник, а памятный знак – стелу, чтобы её хорошо видно было из окон проходящих мимо поездов.

Теперь оставалось только осуществить задуманный проект. О его финансовой части я умолчу: спонсор – молодой и скромный еврейский парень – просил не называть его имени. Ну, а всё остальное было уже делом техники. Определили на железнодорожной насыпи старой ветки дороги площадку-поляну, которую под руководством Лидии Обловатной очистили от кустов и деревьев местные рабочие. Сложнее было найти нужной высоты гранитную заготовку для стелы. Потратили на её поиски в Коростышеве недели две – и дело сделано!

И вот наконец 21 сентября 2018 года

главы Менской районной государственной администрации Мурованый Сергей Григорьевич, начальник Менского районного отдела культуры и туризма Карпенко Александр Петрович, и.о. старосты Макошинского старостенского округа Роман Анатольевич Коваленко, руководитель Менской районной организации ветеранов Раиса Михайловна Москальская, председатель Совета ветеранов посёлка Макошино Лидия Юрьевна Обловатная, руководитель Менской еврейской общины Лидия Павловна Берман, а также жители посёлка Макошино.

Сделано хорошее и нужное дело, и мне, в заключение рассказа об этом очень важном, уже вошедшем в историю событии, хочется ещё раз поблагодарить всех тех, кто не остался безразличен к ужасной человеческой трагедии, которая произошла в этих местах 77 лет назад, и сохранил память о своих земляках-евреях – жертвах нацизма.

«Євреї та українці: тисячоліття співіснування»

13 жовтня 2018 року в Чернігівському обласному історичному музеї імені В.В. Тарновського за участі Канадського благодійного фонду «Українсько-єврейська зустріч» (UJE) відбувся круглий стіл «Євреї та українці: тисячоліття співіснування».

Гостем заходу став професор історії та політології Університету Торонто Павло-Роберт Магочій. Модератором круглого столу виступив директор Чернігівського обласного історичного музею ім. В.В. Тарновського Сергій Лавський. До розмови з канадським науковцем долучилися фахові історики, викладачі Національного університету «Чернігівський колегіум» Андрій Остряк, Ірина Еткіна та Ігор Кондратьєв, представник Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Євген Луняк, регіональний менеджер UJE в Україні Владислав Гриневич-молодший, голова Чернігівської обласної єврейської общини, віце-президент Єврейської ради України Семен Бельман, викладачі шкіл, музейні співробітники, бібліотекарі та студенти.

Представляючи канадську організацію «Українсько-єврейська зустріч» та книгу «Євреї та українці: тисячоліття співіснування», співавтором якої він є, наш гість професор Павло-Роберт Магочій зокрема сказав:

«Я представляю неурядову організацію «Українсько-єврейська зустріч», яка заснована в Канаді 5 років тому. Головна мета цієї організації – зближення українських та єврейських громад у Північній Америці, і не тільки в Північній Америці, а й в Ізраїлі, щоби одна громада трохи більше знала про іншу, і не тільки в контексті стереотипів та інших, часто неприємних, спогадів минулого. Ми вже маємо досвід досягнення в цих напрямках за ці п'ять років. І, можливо, найбільшим нашим досягненням був проєкт, присвячений 75-річчю Бабиного Яру. В процесі реалізації цього проєкту було проведено багато заходів: зустрічі, наукові конференції, музичні виступи, багато публікацій, а після цього ми видали дві книги: «Бабин Яр» та «Євреї та українці: тисячоліття співіснування».

Для нас дуже важливо було показати відношення між двома народами, які живуть на території України. Бо Україна – нормальна європейська держава. Нормальна в тому розумінні, що в ній живуть багато народів. І між тими народами є два – етнічні євреї та етнічні українці.

Це книга не є історією євреїв на Україні. Це книга про етнічних євреїв та етнічних українців, які живуть разом на території України протягом приблизно 1000 років. В

ду. Ідея висвітлення історії співіснування різних народів в межах території сучасної України була визнана сміливою та оригінальною.

Пролунали навіть пропозиції про створення аналогічних наукових праць про співіснування українців та поляків, українців та угорців, українців та росіян тощо. Крім того, пролунало побажання доповнити текст праці українським і єврейським гумором, який би з усією дотепністю та простою жанру висвітлював складні проблеми, висміював укорінені роками стереотипи та упередження.

А про те, що до теми українсько-єврейських стосунків відношення в суспільстві дуже прискіпливе, свідчить навіть питання, яке пролунало із зали ніби і жартома, але, на мій погляд, доволі серйозно: «А чому «Євреї та українці», а не «Українці та євреї»?», – і на яке миттєво пролунала відповідь пана Магочія. Думаю, наші читачі нізащо не здогадаються, «чому». Тому не будемо зволікати з відповіддю професора і ми. «А тут немає нічого навмисного. Книга видавалася англійською мовою. А в англійській мові словосполучення «Українці та євреї» («Ukrainians and Jews») звучить

складніше для сприйняття вухом, ніж «Євреї та українці» («Jews and Ukrainians»), – відповів автор книги, і всі присутні полегшено і радісно засміялися.

книзі ми представили аспекти тих двох культур, і не тільки історичні та економічні стосунки, а театр, мистецтво, мову і писемність, літературу, архітектуру, релігію та інші форми співіснування. І ми хотіли побачити і показати не тільки ті спільні моменти, які існували між тими двома народами, але фактично цілу лінію історичного розвитку, де властиво найбільше часу мирних відношень між тими народами, який вплив мав один народ на інший. І ми хотіли також (бо фактично книга написана для закордонних читачів, і перше її видання було англомовним), аби ця книга була високого репрезентативного рівня, щоби показати, що ці два народи мають високу культуру. Бо треба сказати, в закордонних країнах і до сьогодні, хоча зараз трохи ліпша ситуація, мало про Україну знають...»

А потім слово було надано учасникам круглого столу. Відбулася жвава дискусія, обмін думками і гострими запитаннями. Насамперед, учасники заходу обговорили книгу «Євреї та українці: тисячоліття співіснування». Загалом книга була позитивно оцінена науковцями і гостями захо-

Зліва направо: І. Еткіна, С. Бельман, П.-Р. Магочій, В. Гриневич, Є. Луняк

Ну, і, нарешті, останнє. Впевнений, що книгу «Євреї та українці: тисячоліття співіснування», хоча вона і є не науковою, а популярною, будуть уивчати науковці – що поробиш, сьогодні ця тема хвилює багатьох...

А ми пропонуємо читачам нашої газети познайомитися з цією дуже слушною і потрібною для сучасного українського суспільства працею в бібліотеці єврейської общини. Поспішайте, бо в наших фондах є тільки один примірник книги «Євреї та українці: тисячоліття співіснування».

Шимон Бен Цві

Пам'яті Семёна Моисеевича Рудницького

В Библии даются объяснения, почему человек смертен. Согласно одному из них, Бог создал человека из праха земного, в который он должен снова вернуться.

Всё вроде понятно, но уход из жизни человека, когда бы это ни произошло, выходит за пределы восприятия сознанием его близких и родных людей, друзей... А есть личности, утрата которых становится невосполнимой не только для родственников, но и для общества.

Такою невосполнимую утрату понесла и Черниговская еврейская община.

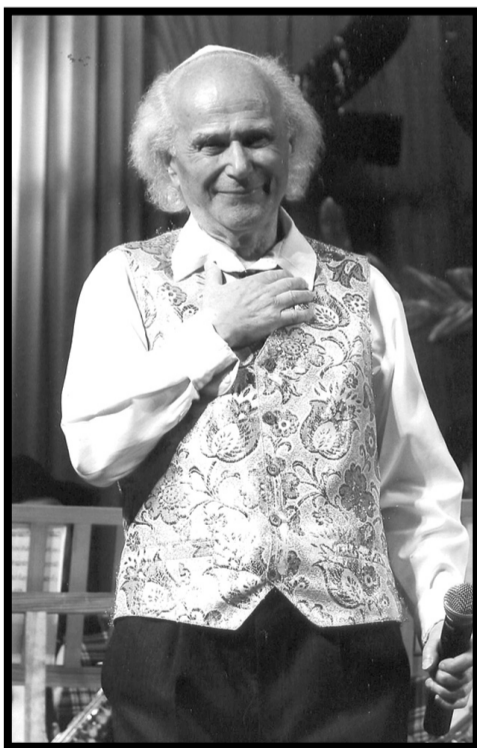
9 октября 2018 года в возрасте 88 лет ушёл из жизни активист и волонтер Черниговской еврейской общины, солист хора «Голдене менер», актер театра «Шпигл», изумительный певец и в то же время простой, отзывчивый и безотказный человек

Семён Моисеевич Рудницкий

Он ушёл как артист: вечером был на репетиции хора, шутил, строил планы, готовясь к очередному выступлению, а утром Семёна Моисеевича не стало...

Семён Моисеевич Рудницкий родился в Чернигове в семье инженера. Мать – домохозяйка. Жила семья Рудницких просто, как и большинство советских семей 1930-х годов. А потом была война, с которой отец уже не вернулся: последнее письмо от него семья получила из-под Курска, когда Красная Армия ещё отступала. Спасла семью эвакуация в Кемеровскую область, куда сумели добраться Белла Григорьевна Рудницкая с

двумя малолетними сыновьями Семёном и Лёвой. После освобождения Чернигова

Рудницкие в 1944 году вернулись в свой родной город. Дом, в котором они до войны жили, сохранился. Но угнетал послевоенный голод и холод... И мать отводит Семёна в железнодорожное училище. Так Семён Рудницкий вскоре стал слесарем-вагонником. С железной дороги парень ушёл в армию, сюда же и вернулся после

службы. Работая слесарем в депо, шагая по шпалам и обстукивая колёса вагонов, он всегда пел. Однажды диктор по станции, который объявлял прибытие и отправление поездов, сказал ему: «Семён, тебе нужно идти работать в театр, у тебя же голос!». И Семён Рудницкий пошёл устраиваться в театр – и его приняли... рабочим сцены. Ну, ничего, не унывал парень – рабочим так рабочим. Таскал стулья, поднимал занавес, ставил декорации и в процессе работы всегда... пел. Однажды ставили спектакль «Запорожец за Дунаем» – и тут как назло заболел исполнитель роли султана. И вот тогда-то и настало время Семёна Рудницкого. Его игру заметили не только зрители, но и актёры. И с тех пор роли, особенно характерные, Семёна Рудницкого не чурались. Десять лет отслужил в Черниговском областном музыкально-драматическом театре Семён Рудницкий, и вот как-то на гастролях в Свердловске его заметил начальник военного ансамбля Уральского военного округа и пригласил певучего черниговца в свой коллектив. Пришлось снова надеть военную форму. Уральская эпопея Рудницкого оказалась очень успешной, но не долгой: тянуло домой. И вот Семён Рудницкий – уже артист Черниговской областной филармонии. В филармонии он был и хористом, и солистом камерного хора, а также солистом музыкального лектория и даже... зав. постановочной частью. В составе филармонических музыкальных коллективов с гастрольными поездками Семён Моисеевич Рудницкий объехал

всю огромную советскую страну. И всю свою насыщенную творческую жизнь Семён Моисеевич пел украинские и русские песни, а вот еврейские – как он сам рассказывал – стал петь двадцать лет назад, только прийдя в еврейскую общину, в мужской хор «Голдене менер». Здесь раскрылось и его прекрасное знание языка идиш, и тонкое понимание еврейской музыкальной культуры. И все эти двадцать лет, несмотря на то, что в общине всегда были разные, порой очень мощные самодельные творческие коллективы: театральные, музыкальные, танцевальные, – именно Семён Рудницкий всегда оставался самым ярким, самым интересным и самым востребованным артистом общины, без которого просто невозможно было представить себе ни один еврейский праздник, ни один фестиваль, ни один концерт... Сегодня уже трудно сказать, кто присвоил ему это по-настоящему народное звание – «Золотой голос еврейской общины», – но его творчество действительно знали и любили все – и в общине, и в городе. Сегодня этот золотой голос смолк... Мы искренне скорбим об утрате, соболезнуем родным и близким Семёна Моисеевича Рудницкого и, следуя святым законам нашего народа, говорим

Барух Даян ha-Эмет
(Благословен Судья истинный!)

Правление Черниговской
областной еврейской общины
и БЕФ «Хасде Эстер»

Рафаэль Лемкин: имя в истории Украины

19 сентября я по рассылке получил электронное письмо из Украинского института национальной памяти (УИНП). Привожу его текст полностью.

У НЬЮ-ЙОРКУ ВІДКРИЮТЬ МЕМОРІАЛЬНУ ДОШКУ, ПРИСВЯЧЕНУ РАФАЕЛЮ ЛЕМКІНУ

20 вересня 2018 року о 16:00 у Нью-Йорку буде встановлено меморіальну дошку на честь американського юриста Рафаеля Лемкіна – праведника, який розповів світу правду про Голодомор.

Про це повідомив на особистій сторінці у facebook історик, професор Королівського військового коледжу Канади **Любомир Луцок**.

Відкриття пам'ятної дошки приурочене до 65-ї річниці виголошеної Рафаелем Лемкіним промови щодо радянського геноциду в Україні на вшануванні 20-ї річниці Великого Голоду 1932–1933 років. Меморіал буде розташований в Українському Інституті Америки.

На ньому чотирма мовами (англійською, українською, ідиш та івриті) викарбовано текст: «Ця меморіальна дошка вшановує доктора Рафаеля Лемкіна (1900–1959) «батька Конвенції ООН про геноцид». В промові, виголошеній в Нью-Йорку в 1953 році, д-р Лемкін описав Великий голод 1932–1933 років в радянській Україні (Голодомор) як «класичний приклад радянського геноциду».

Цей меморіал також вшановує багато мільйонів українців, які були знищені голодом під час Голодомору, одного з найбільших геноцидів, який запозанив європейську історію ХХ століття».

Ініціатива створення меморіальної дошки належить **Українсько-канадському фонду громадянських свобод та Українському Інституту Америки**.

Рафаель Лемкін – американський юрист, який першим назвав Голодомор геноцидом і запровадив його в обіг як правове поняття; фундатор дослідження геноциду; вивчав також трагедії єврейського та вірменського народів.

Рівно 65 років тому він виголосив свою відому доповідь «Радянський геноцид в Україні» перед 3-тисячною аудиторією, що збиралася в Манхеттен-центрі в Нью-Йорку вшанувати 20-ту річницю Великого голоду 1932–1933 років. «Це не просто масове вбивство. Це – геноцид, винищення не лише окремих осіб, але й культури і нації», – заявив він. Охарактеризував Голодомор як «класичний приклад радянського геноциду, його найдовший і найширший експеримент русифікації – винищення української нації».

Рафаель Лемкін запровадив термін «геноцид» у 1944 році. Визначив його як «координоване планування різних дій спрямованих на знищення основоположних основ життя національних груп, з метою повного винищення самих цих груп».

Зусиллями Лемкіна термін «геноцид» було додано до переліку звинувачень проти найвищого командування нацистів. Він був одним із авторів Конвенції про запобігання та покарання злочинів геноциду, в якій було дано остаточне юридичне визначення цього злочину.

**Аліна Карбан,
Український інститут
національної пам'яті**

Сьогодні пишеться нова історія України. Як заверяють те, хто її пише: тепер уже, нарешті, – правдива. Історія, о якій я хочу сьогодні розповісти, говорить о том, що такі заверення викликають більші сумніви в тому, що так воно і буде.

Начну по порядку.

В має 1997 г. в Ієрусалиме, в Армянському кварталі старого міста, я побачив плакати (це були дні пам'яті трагедії армянського народу 1915–1916 років), на яких були поміщені карти Арменії та Турції 1915–1916 років і фо-

тографії, фотографії і цифри. А на фотографіях – ізмождені люди і гори людських трупів, на фоні яких позирють самодовольно улыбаються усаті белозубі убийці в фесках. Обожгло як огнем... Так в Ієрусалиме, в єврейському державстві вперше і узнав настоящую правду о масштабах трагедії армянського народу. Тогда же я і задумав написати об этом статью. Но сразу как-то не сложилось. Написал я статью только через 11 лет, в марте 2008 года, к очередной годовщине трагедии армянского народа и озаглавил её «Армяне и Евреи». Почему я выбрал такое название? Да потому, что в СССР – многонациональной стране – стране, как провозглашали идеологи от КПСС, дружбы народов, не принято было говорить, а тем более писать о геноциде еврейского и армянского народов. В статье речь шла о геноциде армян, и для справки я сообщил читателям, что термин «геноцид» (от греч. genos – «род», «племя» и лат. caedo – «убить») впервые применил польско-еврейский юрист Рафаэль Лемкин в 1944 г. для обозначения чудовищной политики поголовного истребления еврейского народа германскими нацистами, а в 1945 г. это слово было принято Нюрнбергским трибуналом как терминологическое обозначение попытки полного уничтожения еврейского народа фашистской Германией.

Так вот, отнёс я свою статью в Киев в газету Союза армян Украины «Армянский вестник». Газета эта была красочная, цветная и отпечатана на белоснежной мелованной бумаге. Статья вышла в срок. Название, правда, редактор изменил на «Такие схожие судьбы...», но оно мне тоже показалось подходящим. Начал я читать статью – и вот вижу: неожиданная вставка. Я просто не поверил глазам: «Термин «Геноцид» был впервые введён в обиход в середине 30-х годов ХХ века польским юристом, евреем по происхождению Рафаэлем Лемкиным, а после второй мировой войны получил международный статус как понятие, определяющее тяжчайшее преступление против человечества. Под геноцидом Лемкин подразумевал резню армян в Турции в годы Первой мировой войны, а затем – истребление евреев в фашистской Германии в период, предшествующий Второй мировой войне, и в оккупированных гитлеровцами странах Европы в годы войны. А в 1945 году это слово было принято Нюрнбергским трибуналом как терминологическое обозначение попытки полного уничтожения еврейского народа фашистской Германией». Несомненно, что в этом отрывке сфальсифицирована не только дата возникновения термина, но и вот это – «Под геноцидом Лемкин подразумевал резню армян...», а затем – истребление евреев...».

Понятно как божий день, что этнический еврей Рафаэль Лемкин, 49 родственников которого, включая его родителей, сгорели в огне Холокоста, мог придумать и придумал термин, означающий в буквальном переводе «уничтожение племени», именно в период и только применительно к событиям Холокоста – массового уничтожения наци-

стами европейских евреев, которое тогда ещё продолжалось полным ходом.

Как поступить? Я решил не ругаться с редактором «Армянского вестника», который изменил статью, подписанную моим именем, в нужном ему смысле: Бог с ним, думаю, если ему так будет легче.

Но на этом моя история с термином «геноцид» не окончилась.

Осенью того же 2008 года в Украине отмечалась 75-я годовщина Голодомора. Вообще, даже после распада СССР и до самого конца 1990-х годов, тема Голодомора особенно не поднималась в украинском обществе. День памяти жертв голодоморов, согласно указу президента Украины Л.Д. Кучмы № 1310, на государственном уровне стали отмечать в Украине только с 1998 года. Ровно через два года указом Л.Д. Кучмы за № 1181 от 31 октября 2000 года устанавливалось новое название – «День памяти жертв голодомора и политических репрессий». Как видим, в новом указе заменено слово «голодомор» на «голодомор» (что важно, поскольку речь идёт об установленном конкретном трагическом периоде /1932–1933/ и что именно этот голод, как было установлено, организован высшим руководством Советского государства), а также добавилось словосочетание «и политических репрессий». Пройдёт ещё четыре года – и указом всё того же президента Кучмы за № 797 от 15 июля 2004 года устанавливается новое название – «День памяти жертв голодоморов и политических репрессий». Теперь, возможно, из-за какой-то дурацкой полтикорректности или под давлением каких-то сил (утверждать не могу – тут можно только догадываться), слово «голодомор» было заменено обратно на «голодомор».

Окончательную точку в этом неприличном долго затянувшимся вопросе о святом деле увековечивании памяти народной трагедии поставил указ президента В.А. Ющенко № 431 от 21 мая 2007 года – «День памяти жертв голодоморов».

Теперь возвратимся в год 2008. Напомню: моя статья о геноциде армян была опубликована в марте указанного года. В ноябре того же 2008-го во время мероприятия, посвящённого 75-й годовщине трагедии Голодомора, я находился в переполненном зале Черниговского областного муздрематра, на протокольном месте – среди священнослужителей разных конфессий, и руководителей общественных организаций национальных меньшинств.

Строгая официальная часть, включавшая в себя выступления первых лиц области и города, была непродолжительной. А затем в зале тухнет свет, на фоне чёрного задника в лучах прожекторов появляются движущиеся люди-тени с горящими свечами на вытянутых руках; звучат проникновенные поэтические строки в память о жертвах трагедии; классическая музыка с вкраплением украинских поминальных молитв в исполнении хора усиливают эмоциональное напряжение в зале... В общем, на это действие нельзя было смотреть без слёз.

И вот чёрный задник перекрывается белым полотном экрана, на котором появляются страшные кадры документальной хроники: колоски пшеницы, изможденные, с раздутыми животами дети, руки опухших от голода украинских крестьян тянутся за помощью к пассажирам проходящих мимо поездов... Голос за кадром приводит ужасающие, с шестью нулями, цифры жертв Голодомора и сообщает, что четверть всех жертв Голодомора – это дети до десяти лет. А потом, в части хроники, касающейся сохранения памяти жертв Голодомора, тот же голос сообщает, что слово «геноцид» в 1935 году ввёл в обращение американский юрист Рафаэль Лемкин как обозначение ... Голодомора.

Конечно, я был шокирован: получалось, что Рафаэль Лемкин впервые применил слово «геноцид», как и сообщал «Армянский вестник», в середине 1930-х годов – но уже касаясь трагедии не армянского, а украинского народа.

Этот «гордый узел» через несколько дней разрубил, выступая на памятном мероприятии в Киеве, президент Украины Виктор Ющенко, который сказал тогда, что Рафаэль Лемкин впервые назвал Голодомор геноцидом в 1953 году, прочитав перед трёхтысячной аудиторией, собравшейся в 20-ю годовщину Великого Голода в Манхэттен-центре в Нью-Йорке, доклад «Советский геноцид в Украине». Собственно, об этом сообщает и письмо, с публикации текста которого я и начал этот материал.

И теперь я снова прошу читателей обратиться к тексту письма УИНП.

В письме сообщается, что в Украинском институте Америки будет установлена памятная доска в честь «американского юриста Рафаеля Лемкина – праведника, который розповів світу правду про Голодомор». Сообщается также, что текст доски будет высечен на четырёх языках: английском, украинском, идише и иврите. Странно, почему именно на идише и иврите, а например не на китайском и хинди, чтобы действительно уже весь мир узнал об этой трагедии украинского народа. Вполне возможно, что это благодарный намёк на этническое происхождение «американского юриста», который первым назвал Голодомор геноцидом, поскольку в самом тексте другого намёка на еврейство Лемкина нет. Но это уже вопрос к украинской общине Северной Америки.

Что же касается исторической справки о Рафаэле Лемкине, в которой также нет упоминания о национальной принадлежности исследователя геноцидов (хотя он всю жизнь изучал преступления, совершённые именно на национальной почве), то тут уже есть вопрос как минимум к сотруднице УИНП АLINE Карбан, подготовившей этот документ...

Поэтому теперь – моя справка.

Сегодня есть законные претензии Украины к мировому сообществу в части признания Голодомора геноцидом украинского народа. Но будем честны до конца: Верховная Рада Украины только на 12 (!) году независимости Украины 15 мая 2003 года в официальном обращении к народу Украины признала Голодомор актом геноцида, но не приняла тогда постановления, поданного на рассмотрение по этому вопросу, ограничившись лишь официальным обращением, которое почти не имело юридического веса. И пройдёт ещё более трёх лет, прежде чем в ноябре 2006 года Верховная Рада Украины наконец-то примет закон «О Голодоморе 1932–1933 годов в Украине».

С такой нашей семидесятилетней историей написания (с потугами) правды о Голодоморе, имя Лемкина должно быть увековечено не в мемориальных досках в далёкой Америке, а в названиях улиц во всех городах и, особенно, сёлах Украины. А что мы читаем в справке?

«...вивчав також трагедії єврейського та вірменського народів», «Зусиллями Лемкіна термін геноцид було додано до переліку звинувачень проти найвищого командування нацистів». О каких «звинуваченнях проти найвищого командування нацистів» идёт речь, нам понятно. А будет ли это понятно, при такой подаче истории, ученикам украинских школ?... И послушайте, как звучит: «було додано до переліку!» Видимо, у автора справки рука (а возможно, и душа) не смогла вывести слово «Голокост»...

Семён БЕЛЬМАН

Фінал Конкурсу творчих робіт «Уроки війни та Голокосту – уроки толерантності» пройшов у Дніпрі

27–29 вересня у Дніпрі проходив фінал ювілейного XV Міжнародного конкурсу творчих робіт учнів, студентів, аспірантів та вчителів «Уроки війни та Голокосту – уроки толерантності», організований Міністерством освіти і науки України і Українським інститутом вивчення Голокосту «Ткума».

Цього року на конкурс було надіслано більше 250 творчих робіт не тільки з усієї України (у тому числі – з Луганської та Донецької областей), а й із сусідніх країн – зокрема, до фіналу потрапила творча робота школяра з Молдови. А відбір та оцінювання конкурсних робіт учасників здійснює поважне журі у складі головного спеціаліста Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України Раїси Євтушенко, професора, завідувачки кафедри методики навчання суспільних дисциплін та гендерної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, голови Всеукраїнської спілки вчителів історії та громадянської освіти (Київ) Тетяни Ладиченко, доцента кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, директора Всеукраїнської спілки викладачів суспільних дисциплін та громадянської освіти д-ра Тамари Баки, професора кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Запорізького національного університету Олександра Давлетова,

філолога Наталі Островської, учителя-методиста, керівника освітнього відділу Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» Ірини Піскарської, директора Інституту «Ткума» та Музею Голокосту д-ра Ігоря Щупака.

Тетяна Рубан

Програма заходу була дуже насиченою, цікавою та пізнавальною. Фіналісти захищали свої роботи, брали участь у педагогічному семінарі «Шкільні підручники про Другу світову війну та інші сторінки історії», який проводив доктор Ігор Щупак, директор інституту вивчення Голокосту в Україні.

Учасники конкурсу побували на екскурсії в музеї «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», взяли участь у міжнародному книжковому форумі, відвідали музей АТО під відкритим небом та познайомилися з історичним центром Дніпра.

Редакція газети «Тхія» з задоволенням повідомляє, що переможницею Конкурсу у номінації «Мультимедіа» стала наша землячка з Ніжинського району Чернігівської області, учитель географії Шатуринського НВК I – II ступенів Тетяна Рубан. Перше місце Тетяні було присуджено за створення разом з групою помічників WEB-сайту «Праведники Чернігівщини».

Нам приємно також повідомити, що нещодавно, в квітні 2018 року, Тетяна Рубан вперше брала участь і в Міжнародному науковому семінарі «Євреї Лівобережної України. Історія та культура», який щорічно організує Чернігівська єврейська община. Її виступ був присвячено землячці – Праведниці народів світу Устині Іванівні Петренко.

Правління Чернігівської обласної єврейської общини та редколегія газети «Тхія» поздоровляють Тетяну Рубан з перемогою в конкурсі творчих робіт «Уроки війни та Голокосту – уроки толерантності» і бажають їй нових успіхів в її професійній, творчій та дослідницькій діяльності.

Так тримати!

Спілці жінок Чернігівщини – 25 років!

4 жовтня в обласному центрі відбувся жіночий форум на честь 25-ї річниці створення Громадського об'єднання «Спілка жінок Чернігівщини». Поважна громадська організація відмічала свій ювілей. Ось що розповіла журналістам голова ГО «Спілка жінок Чернігівщини» Ірина Дорожкіна: «Протягом 25 років ми багато співпрацювали з різними структурами та організаціями, головним нашим завданням було порушувати питання про становище жінок, гендерні питання. Ми проводимо багато популярних заходів: конкурс «Жінка року», регіональні акції «Жінки, знайте свої права!», міжнародні акції «16 днів протидії гендерному насильству», різні форуми, круглі столи, конференції, семінари тощо, співпрацюємо з Лігою ділових і професійних жінок, Асоціацією підприємниць, об'єднаннями жінок-ветеранів, жінок-учених, жінок-майстринь. Серед населення Чернігівщини – 54% жінок, а серед пенсіонерів жінок удвічі більше від чоловіків. Тож нашою метою є створення програм «Збереження чоловіків» та «Щасливі сім'ї». Ми співпрацюємо з громадами. Наприклад, у Кіптях, Семенівці, Куликівці, Варві, Ніжині, Сновську та Мені вже створено місцеві жіночі організації».

В цей день на форумі відбулося кілька дискусійних платформ – таких, наприклад, як дискусія на тему «Жінки, мир та безпека».

Звісно, жодний ювілей не буває без привітань та нагород. От і 4 жовтня в концертному залі навчально-методичного центру – незмінній штаб-квартирі ГО «Спілка жінок Чернігівщини», – де проходив форум, було багато привітань, нагород та квітів.

Нам дуже приємно, що цього дня були відмічені на-

Нагородження Л.А. Прог

городами і відомі жінки Чернігівської єврейської общини.

Директор БЄФ «Хасде Естер» Ірина Іллівна Ліпкина нагороджена Почесною Грамотою Департаменту соціального захисту населення Чернігівської ОДА «За активну громадську діяльність, вагомий внесок у вирішення питань соціальної підтримки незахищених верств населення» та Грамотою президії Спілки жінок Чернігівщини «За особистий внесок у розбудову ГО «Спілка жінок Чернігівщини», впровадження гендерних підходів до забезпечення жінок і чоловіків в усіх сферах суспільного життя, високий професіоналізм та ініціативність на честь 25-ї річниці дня заснування ГО «Спілка жінок Чернігівщини».

Заступник головного лікаря з поліклінічної роботи 4-ї міської лікарні Людмила Аркадіївна Прог отримала Подяку Голови обласної ради І.С. Вдовенко, яку вручив заступник голови ради В.В. Мельничук. В тексті Подяки зазначено: «За вагомий особистий внесок у реалізацію державної політики щодо активізації участі жінок у громадсько-політичному житті області, впровадження гендерних підходів до забезпечення рівності жінок і чоловіків в усіх сферах соціального життя та з нагоди 25-річчя ГО «Спілка жінок Чернігівщини»».

Правління Чернігівської єврейської общини приєднується до всіх ювілейних поздоровлень на честь Громадського об'єднання «Спілка жінок Чернігівщини», вітає його керівника Ірину Василівну Дорожкіну та поздоровляє з заслуженими нагородами Ірину Іллівну Ліпкину та Людмилу Аркадіївну Прог, а також бажає цим чудовим жінкам подальшої плідної праці на благо народу України.

Наши юбиляры

Чернигов

Мухамеджанова Энгелина Борисовна
Ушеренко Мария Борисовна
Коган Людмила Дмитриевна
Глазман Тамара Дмитриевна
Свечкова Лидия Михайловна
Голубова Нина Николаевна
Лахтионов Виталий Иванович
Михед Михаил Николаевич
Кулинич Любовь Акимовна

Новгород-Северский

Барбицкий Георгий Владимирович

Еврейская государственная гимназия в Киеве проводит набор учеников с 1-го по 11-й класс.

Мы всегда рады видеть Ваших детей в гимназии, где наряду с общеобразовательными предметами они смогут изучать иврит и традиции еврейского народа.

Мы помогаем нашим выпускникам в поступлении в ВУЗы и даем возможность продолжать образование за границей.

Для детей из других городов Украины у нас есть пансион, в котором Ваш ребенок получит тепло и заботу, домашнюю кухню и добрый коллектив воспитателей.

Обязательное условие для поступления в гимназию – еврейство ребенка по материнской линии.

Записаться на собеседование, а так же получить ответы на интересующие Вас вопросы можно по телефону – 0639537450 (Наоми)

Не упустите шанс дать Вашему ребенку уверенность в будущем!

Киевская община

Бейс Агарон ВеИсроэль проводит постоянный набор учеников ешивы для изучения Торы и еврейской традиции

Возраст от 15 лет.

Предоставляем жильё, питание, медицинскую страховку, стипендию (4500 грн.) и многое другое.

Будем рады видеть вас в нашей дружной семье!

Наличие документов, подтверждающие еврейство по материнской линии обязательно.

Адрес: г. Киев, Межигорская 37
номер 050-413-66-63 Ицхок
office@beisaharonvayisroel.com

Газета выходит при финансовой поддержке Благотворительного Еврейского Фонда «Хесед Эстер» и Всеукраинского Благотворительного Фонда «Для тебя». В электронном виде газета размещается на сайте www.2U.org.ua

תּחיה
ТХИЯ

Учредитель: Черниговская еврейская община
Издатель: Черниговская еврейская община
Регистрационное свидетельство: ЧГ № 150
Газета «Тхия» («Возрождение»)
Распространяется бесплатно

Редакция оставляет за собой право редактировать и сокращать текст материалов.
Редакция не всегда разделяет точку зрения авторов.
Отпечатано ФООП Лозовой В.М.
Свидетельство Серия ДК № 3759 от 14 апреля 2010 г.
14000, г. Чернигов, ул. Станиславского, 40
Заказ 0010. Тираж 800 экз.

Адрес редакции:
14017, г. Чернигов,
ул. И. Мазепы, 58.
Тел. 66-24-94
e-mail:
sem.hesed@gmail.com

Главный редактор Семён Бельман

Редакционная коллегия:
А.Брик, В.Ванжа,
Н.Ратновская, А.Чеван.